

УДК 316.612:[331.544:378]

DOI <https://doi.org/10.30970/PS.2023.15.10>

ОЦІНКА МАЙБУТНІМИ ПСИХОЛОГАМИ ПАРАМЕТРІВ СОЦІОКУЛЬТУРНОГО СЕРЕДОВИЩА ЗВО ЯК ЗОВНІШНЬОГО ЧИННИКА РЕСУРСНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ПРОФЕСІЙНОГО СТАНОВЛЕННЯ

Лада Мазай

*Вінницький державний педагогічний університет
імені Михайла Коцюбинського,
вул. Острозького, 32, м. Вінниця, Україна, 21001
e-mail: lada.mazai@vspu.edu.ua*

У статті представлено фрагмент результатів анкетування студентів-психологів, проведеного в межах дисертаційного дослідження на здобуття ступеня доктора філософії з психології. Аналіз стосується специфіки оцінки респондентами різних параметрів соціокультурного середовища закладу вищої освіти (далі ЗВО) як зовнішнього чинника ресурсного забезпечення професійного становлення майбутніх психологів. Як наслідок проведеного опитування вдалось з'ясувати основні орієнтації здобувачів вищої освіти в професійній підготовці та конкретизувати їхні освітні потреби. Так, рівень теоретичної фахової підготовки більшість майбутніх психологів оцінюють як достатній та базовий, що формує позитивну основу для подальшого навчання та фахового удосконалення. Водночас для опитаних респондентів характерним є високий рівень спрямованості на здобуття практичних знань, умінь і навичок, що підсилюється суб'єктивним відчуттям недостатності практичної фахової підготовки у межах ЗВО. Виявлені тенденції частково можливо пояснити переходом більшості університетів України на онлайн формат навчання через пандемію COVID-19 та згодом повномасштабну збройну агресію РФ. Серед пропозицій опитаних щодо покращення й удосконалення практичної складової професійної підготовки найчастіше згадувались такі, які стосуються тривалості навчальних і виробничих практик, а також різноманітності установ, організацій, закладів, запропонованих для її проходження. Також виявлено індивідуальну та інтенціональну специфіку в пошуках студентами інформації про додаткові можливості фахового навчання та удосконалення. Одним із ймовірних способів підсилення параметрів соціокультурного середовища ЗВО як чинника ресурсного забезпечення професійного становлення майбутніх психологів названо необхідність реалізації практично зорієнтованого та компетентнісного підходів до навчання.

Ключові слова: ресурсне забезпечення, професійне становлення, майбутні психологи, соціокультурне середовище ЗВО, зовнішні чинники, професійна ресурсність.

Постановка проблеми. Трансформаційні зміни в країні та виклики сьогодення, з якими зіткнулось українське суспільство, загострюють потребу в фахівцях соціономічних професій. Кризи та травмівні події, якими стала для українців багаторічна війна та повномасштабне збройне вторгнення РФ, створюють серйозні проблеми у психоемоційному благополуччі нації. Такі умови роблять практичну діяльність психологів та психотерапевтів надзвичайно важливою та актуальною.

Водночас через низку економічних, правових та освітніх проблем фахова психологічна спільнота дедалі частіше порушує питання щодо стандартів вищої освіти та професійної компетентності фахівців з психологічної допомоги. Значну увагу науковців привертає до себе проблематика психологічної та професійної ресурсності психологів-консультантів та зовнішніх чинників, що сприятимуть її забезпеченню та актуалізації.

На нашу думку, вирішення цих проблем слід починати ще на етапі професійного навчання майбутніх психологів при супроводі їхнього професійного становлення. Так, у професіоналізації будь-якого фахівця важливу роль відіграє соціокультурне середовище закладу вищої освіти (далі ЗВО). Саме у стінах університету відбувається особистісне та професійне становлення, а саме формування стартової бази для подальшого фахового розвитку та самореалізації.

Для кращого розуміння того, у який спосіб варто удосконалювати параметри соціокультурного середовища ЗВО як ключового зовнішнього чинника ресурсного забезпечення професійного становлення майбутніх психологів, необхідно зрозуміти особливості суб'єктивної оцінки його ефективності та якості самими здобувачами вищої освіти.

Професійне становлення майбутніх психологів ставало предметом наукових досліджень багатьох українських науковців, а саме С. Максименка, І. Андрійчука, О. Бондаренко, Ж. Вірної, Л. Долинської, В. Панок, Н. Пов'якель, Л. Уманець, О. Кокуна, В. Штифурака, В. Шахова та ін. Проблема професіоналізації фахівців в умовах ЗВО цікавила К. Криклю, Т. Алексєєву, А. Єрко, А. Тимошук, О. Куліш, І. Сірик, Т. Надвичну, О. Шаюк та ін.

Серед науковців, які висвітлюють тему особистісної та/або психологічної ресурсності, – О. Штепа, Т. Титаренко, Н. Троценко, Н. Улько. Однак у жодному з відомих нам досліджень глибоко не аналізувались аспекти ресурсного забезпечення професійного становлення майбутніх психологів, зокрема суб'єктивної оцінки ефективності, доступності та якості параметрів соціокультурного середовища ЗВО як ключового чинника згаданого процесу.

Метою пропонованої статті є огляд та аналіз результатів анкетування студентів-психологів щодо оцінки різних параметрів соціокультурного середовища ЗВО, їхньої значущості, ефективності, якості та доступності як зовнішніх чинників ресурсного забезпечення професійного становлення майбутніх психологів.

Результати дослідження. Дослідження здійснено на базі Вінницького державного педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського та Хмельницького національного університету. У ньому взяло участь 135 осіб, з яких 45 здобувачів ступеня вищої освіти бакалавр 3-го курсу та 59 – 4-го курсу, 31 здобувач ступеня магістр 1-го курсу.

Опитування відбувалося з використанням спеціально розробленої авторської анкети, яка містила 30 запитань, що змістовно були поділені на чотири блоки, а саме:

загального розуміння важливості зовнішніх чинників ресурсного забезпечення професійного становлення майбутніх психологів (3 питання);

оцінки параметрів соціокультурного середовища ЗВО, зокрема якості теоретичної та практичної підготовки (16 запитань);

використання додаткових можливостей фахового навчання та удосконалення, а саме отримання власного клієнтського досвіду, супервізійного супроводу, членства у професійних спілках та асоціаціях, волонтерської діяльності (10 запитань);

можливостей працевлаштування за фахом (1 запитання).

У пропонованій студії представлений аналіз відповідей респондентів на запитання другого блоку авторської анкети, який стосується оцінки ключових параметрів соціокультурного середовища ЗВО. Розглянемо результати цього фрагменту опитування.

Переважає більшість студентів (69% 3-го курсу, 71% 4-го курсу бакалаврату та 84% 1-го курсу магістратури) вважають, що соціокультурне середовище ЗВО є невід'ємним чинником їхнього професійного становлення та впливає на формування позитивної фахової ідентифікації. Незначна частина респондентів заперечила вагому роль цього чинника у своєму професійному становленні, а саме 31% 3-го та 29% 4-го курсів бакалаврату, 16% 1-го курсу магістратури.

Серед параметрів соціокультурного середовища ЗВО, які можуть слугувати чинниками, що сприяють ресурсному забезпеченню професійного становлення майбутніх психологів, найбільш вагомими респонденти обрали такі, як:

висока компетентність викладачів, та наявність у них практичного досвіду в царинах психологічного консультування, психокорекції та психотерапії. Ця відповідь за рейтингом у відсотковому співвідношенні зайняла перше місце серед студентів усіх курсів, а саме її обрали 84% респондентів 3-го курсу, 78% 4-го курсів бакалаврату та 81% 1-го курсу магістрів;

наявність широкого спектру можливостей виробничої практики, для удосконалення набутих навичок та умінь. Цій відповіді надали перевагу 55% здобувачів вищої освіти 1-го курсу магістрів та 51% 4-го курсу. У їхньому рейтингу вона має друге місце за значущістю. Натомість респонденти 3-го курсу надали їй меншого значення, поставивши на третє місце у своїй ієрархії параметрів. Цю відповідь обрало 49% третьокурсників;

використання викладачами ЗВО інтерактивних методів навчання, проведення тренінгів, додаткових студентських конференцій, семінарів. Другий рівень значущості цей параметр отримав у вибірці студентів-психологів 3-го курсу бакалаврату (58%) та третє у 1-го курсу магістрів (48%);

доступність психологоконсультативного та психотерапевтичного супроводу в процесі фахового навчання. Цей параметр виявляє третій рівень значущості у респондентів 4-го курсу (44%), чим відрізняє їхню оцінку від наданої студентами 3-го курсу бакалаврату та 1-го курсу магістратури.

В отриманій ієрархії параметрів соціокультурного середовища ЗВО як чинників ресурсного забезпечення професійного становлення майбутніх психологів помітно, що найбільш значущу роль відіграє професійна компетентність викладацького складу, які, на думку здобувачів вищої освіти, маючи практичний досвід роботи, можуть забезпечувати кращу академічну підготовку та, зокрема, актуалізовувати професійну ресурсність у студентів. Також відзначимо високу орієнтованість респондентів на здобуття практичних умінь та навичок і їхнього тренування у відповідних умовах виробничої практики.

Рівень фахової теоретичної підготовки у ЗВО як зовнішнього чинника ресурсного забезпечення свого професійного становлення більшість респондентів усіх курсів (81% на 3-му курсі, 59% на 4-му курсі та 53% 1-го курсу магістрів) оцінюють як достатній (базовий) для продовження подальшого фахового удосконалення. Значна кількість здобувачів вищої освіти 1-го курсу СВО магістр, а саме 40%, оцінили якість фахової теоретичної підготовки, як такий, що знаходиться на високому рівні та органічно поєднується з практичною фаховою підготовкою. Натомість менший відсоток студентів 3-4-их курсів оцінив високо якість теоретичної фахової підготовки – відповідно 15% та 25%. При цьому дуже мала кількість респондентів на 3-му курсі бакалаврату (4%) та 1-му курсі магістратури (7%) вважають, що рівень фахової теоретичної підготовки є достатнім, однак часто відірваним від реальної професійної діяльності психолога, тому не може слугувати ресурсом для їхнього фахового становлення. Однак на 4-му курсі саме такої думки дотримуються 13% здобувачів, а 3% зовсім оцінюють рівень фахової теоретичної підготовки як недостатній, через що багато необхідних фахових знань вони отримують не у ЗВО.

У цілому оцінка студентами-психологами рівня теоретичної фахової підготовки у своєму ЗВО є позитивною, з наданням переваги усередненому варіанту. Особливо високо його оцінюють у групах здобувачів 1-го курсу СВО магістр. Така тенденція є відображенням адекватного сприйняття майбутніми психологами академічного навчання в університеті, яке не може бути вичерпним, тим більше кінцевим етапом їхнього професійного становлення. Базова вища освіта покликана сформувати загальні уявлення про принципи

та особливості психології як науки та практичної діяльності, зорієнтувати здобувачів у потоці фахової інформації, спрямувати на певні спеціалізації та подальше удосконалення в межах конкретних напрямів та підходів.

Наявність негативної оцінки або незадоволення рівнем теоретичної підготовки може свідчити про нереалістично завищені очікування студентів від навчання у ЗВО, своєрідне бажання знайти швидкий спосіб отримання усіх необхідних для діяльності професійних компетенцій і неготовність до подальшого постійного удосконалення.

Важливим в оцінці якості теоретичної підготовки як зовнішнього чинника ресурсного забезпечення професійного становлення майбутніх психологів є виокремлення найважливішого її компоненту. Так, для студентів 3-го курсу бакалаврату та 1-го курсу магістрів таким найбільш суттєвим елементом є детальне вивчення особливостей надання усіх видів психологічної допомоги та умов праці психолога в різних галузях та закладах. Цій відповіді надали перевагу відповідно 52% та 46% респондентів. Натомість вибір більшості респондентів 4-го курсу бакалаврату не був настільки однозначним. Цю саму відповідь тут обрали 38%, а 31% вважають, що важливим є оволодіння прийомами введення приватної психологічної практики.

Значний відсоток студентів-психологів 3-го курсу бакалаврату та 1-го курсу магістратури визначили для себе важливим детальне вивчення теоретичних засад напрямів, підходів, методів та технік психологічної допомоги, а саме 22% та 33%. Для анкетованих на 4-му курсі бакалаврату третьою значущою складовою теоретичної підготовки стала її спеціалізація та освоєння теоретичних засад конкретних підходів роботи для різних вікових категорій клієнтів – цю відповідь обрало 22%. Найменший рівень значущості набуло культивування високих стандартів та принципів етики психологічної практики. Зокрема, цю відповідь не обрав жоден респондент 4-го курсу бакалаврату і тільки 4% студентів 3-го курсу бакалаврату та 7% 1-го курсу магістратури.

Відсотковий розподіл відповідей вказує на специфіку навчальної орієнтації майбутніх психологів, у якій домінуючим є спрямування на отримання якомога більшої кількості практичних знань, умінь та навичок. Крім цього, для респондентів важливим є формування об'єктивного та адекватного уявлення про умови праці психолога та його функціональні обов'язки у різних галузях практичної діяльності.

Зауважимо, що низька значущість для студентів-психологів високих стандартів та принципів етики психологічної практики може вказувати на два варіанти трактування цієї тенденції: 1) усвідомлення майбутніми психологами важливості цього компоненту за замовчуванням або 2) допущення можливості нехтувати ним. У другому випадку, вважаємо, що цей елемент професійної теоретичної підготовки потребує більшої уваги академічної психологічної спільноти в культивуванні його важливості. У ході анкетування ми мали змогу перевірити особливості його значущості та модальності для респондентів. Відповіді студентів-психологів підтверджують перший варіант нашого трактування.

Для більшості опитаних засвоєння етичних стандартів, принципів, норм та цінностей психологічного фаху є дуже важливим, адже це основна запорука якісного виконання своїх професійних обов'язків та надання ефективної психологічної допомоги. Саме так вважають 67% здобувачів 1-го курсу магістратури, 70% 3-го та 69% 4-го курсів бакалаврату. Менша кількість притримуються думки, що це важливо, однак не є ключовим у забезпеченні професійного становлення майбутніх психологів. У відсотковому співвідношенні – це 33% 1-го курсу магістратури, 30% 3-го курсу та 31% 4-го курсу бакалаврату. Жоден респондент не вважає, що етичними стандартами, принципами та нормами можна знехтувати.

Зрозуміти, яких знань, на думку респондентів, їм не достатньо для забезпечення власного професійного становлення дало змогу запитання відкритого типу «Яких знань

Вам не достатньо для забезпечення Вашого успішного професійного становлення?»). За допомогою контент-аналізу відповідей студентів-психологів ми з'ясували, що не залежно від року навчання та ступеню вищої освіти найбільше респондентам не вистачає практичних знань та навичок, досвіду їхнього застосування у реальній психологічній діяльності. Таких відповідей було 53% серед 1-го курсу магістратури, 63% 3-го та 4-го курсів бакалаврату. У цілому це 60% з усієї вибірки. Окрему категорію становлять відповіді, де студенти вказують, що їм не вистачає практичних знань з психологічного консультування, методик та технік роботи з конкретними видами проблем, алгоритмів ведення консультації. Із загальної кількості респондентів такі відповіді становлять 20%.

Незначна кількість майбутніх психологів, а саме 12% з усієї вибірки, вказала, що їм не вистачає теоретичних знань з різних галузей психології. Тільки 8% респондентів вважають, що їм вистачає усіх знань, як теоретичних, так і практичних, які вони отримують у ЗВО.

Специфіку відповідей респондентів на 8-ме запитання анкети підтверджують їхні відповіді на запитання, яке стосується оцінки достатності та недоступності фахової практичної підготовки у ЗВО як зовнішнього чинника ресурсного забезпечення професійного становлення майбутніх психологів. Відповідно значна частина студентів-психологів оцінює цей параметр як доступний, однак не зовсім достатній, а саме 70% респондентів 3-го та 50% 4-го курсів бакалаврату, 53% 1-го курсу магістратури. Серед третьокурсників та четвертокурсників також 8% і 6% відповідно вважають, що фахова практична підготовка у ЗВО є недостатньою та важкодоступною. При цьому є велика кількість осіб, для яких фахова практична підготовка у ЗВО є достатньою та доступною – це 22% на 3-му та 44% на 4-му курсах бакалаврату, 47% на 1-му курсі магістратури.

Такий майже рівний розподіл відповідей між полярними позиціями може вказувати нам на те, що велика частина здобувачів вищої освіти не використовує фахову практичну підготовку ефективно при її доступності та достатності, а тому відчуває брак у володінні практичними знаннями, уміннями і навичками.

Цікавим є погляд студентів-психологів на те, у якому відсотковому співвідношенні мають бути представлені теоретична та практична компоненти їхньої фахової підготовки для забезпечення успішності професійного становлення. Найбільше респонденти надавали перевагу двом варіантам, а саме:

«40% теорії 60% практики» обрали 44% та 50% здобувачів 3-го і 4-го курсів бакалаврату та 47% 1-го курсу магістратури;

«50% теорії 50% практики» обрали 52% та 31% здобувачів 3-го і 4-го курсів бакалаврату та 40% 1-го курсу магістратури;

Зважаючи на особливості відповідей опитаних на попередньо описані запитання, дивним, на нашу думку, є наявність невеликого відсотка осіб, які вважають, що відсоткове співвідношення теорії та практики у фаховій підготовці повинне становити 60 на 40. Цей варіант обрали 4% респондентів 3-го та 19% 4-го курсів бакалаврату, 13% 1-го курсу магістратури.

Одним із важливих чинників ресурсного забезпечення професійного становлення психологів є формування реалістичного уявлення про професію, її специфіку та умови праці. Так, більшість студентів 3-го курсу бакалаврату, а саме 70% вважають, що теоретична підготовка ЗВО формує уявлення про специфіку та умови роботи психологів в Україні, однак у деяких аспектах це не відповідає реальному стану речей. З ними погоджуються 41% респондентів 4-го курсу бакалаврату і тільки 13% 1-го курсу магістратури. Власне останні у значній своїй кількості (87%) стверджують, що теоретична підготовка ЗВО формує цілком об'єктивне уявлення про те, у чому полягає робота психолога та які можливості професійної реалізації існують

в Україні. Половина четвертокурсників (50%) вважають так само, як більшість магістрантів і тільки 9% упевнені, що теоретична підготовка ЗВО зовсім не формує реалістичного уявлення здобувачів вищої освіти про специфіку роботи психологів в Україні. На третьому курсі 26% респондентів обрали однозначно позитивний варіант і 4% – негативний.

Такий розподіл відповідей вказує на те, що здобувачі вищої освіти 1-го курсу магістратури швидше за все переоцінили у власній уяві професію психолога, що дисонує з інформацією, яку вони отримують в ЗВО. Натомість студенти бакалаврату можуть керуватись більш неадекватними (негативними чи позитивними) очікуваннями щодо обраного фаху й умов праці, а тому вважають інформацію із ЗВО необ'єктивною.

Стійку орієнтацію респондентів на оволодіння практичними навичками демонструє те, що більшість з них вважають, що філософські засади психології, її наукові концепції та теорії є важливими у професійному становленні за умови їхнього органічного поєднання з оволодінням практичними вміннями та навичками. Саме таку відповідь на 11 запитання анкети дали 48% студентів 3-го та 53% 4-го курсів бакалаврату, 53% 1-го курсу магістратури. Однак також значна частина, а саме 33% опитаних третьокурсників і магістрантів вказали, що філософські засади психології, її наукові концепції та теорії формують розуміння суті та специфіки психологічної професійної діяльності, а тому сприяють професійному становленню. З цим погоджуються тільки 16% четвертокурсників.

Зовсім не велика кількість респондентів визнали вплив вивчення філософських засад психології, її наукових концепцій та теорій на формування професійної ідентичності та фахового Я-образу, а саме 11% 3-го та 25% 4-го курсів бакалаврату, 7% 1-го курсу магістратури. Ще менше осіб повністю заперечили важливість вивчення філософських засад психології, її наукових концепцій та теорій – 8% третьокурсників, 6% четвертокурсників, 7% магістрантів.

При цьому більшість студентів-психологів незалежно від року навчання відповіли ствердно, що висвітлення філософських засад психології, її наукових концепцій та теорій було достатнім у процесі їхньої професійної підготовки – це 89% на 3-му курсі та 84% на 4-му курсі бакалаврату, 80% на 1-му курсі магістратури.

Таку ж позитивну однозначність продемонстрували майбутні психологи і в оцінці значення у загальній фаховій підготовці освоєння теоретичних та концептуальних засад основних підходів, методів та технік практичної психологічної діяльності, де 93% 3-го курсу, 84% 4-го курсу бакалаврату та увесь 1-ий курс магістратури вказали, що цей параметр має велике значення, оскільки обґрунтовує доцільність та специфіку інструментів і засобів психологічної допомоги.

Також більшість респондентів (63% та 56% відповідно на 3-му і 4-му курсах бакалаврату і 67% 1-го курсу магістратури) зазначили, що розуміння теоретичних та концептуальних засад основних підходів, методів та технік практичної психологічної діяльності є важливим у професійному становленні, оскільки допомагає якісно та ефективно виконувати свої професійні функції. Менша, проте досить значна кількість осіб (37% та 44% відповідно на 3-му і 4-му курсах бакалаврату і 33% 1-го курсу магістратури) оцінили важливість розуміння теоретичних та концептуальних засад основних підходів, методів та технік практичної психології у професійному становленні через аспект формування усвідомленого та відповідального ставлення до фахової діяльності. Жоден респондент не оцінив зазначений параметр фахової підготовки як неважливий у професійному становленні майбутніх психологів.

У зв'язку з тим, що більшість респондентів зазначила, що у забезпеченні професійного становлення їм не вистачає практичних знань, навичок і досвіду їхнього застосування у реальній психологічній діяльності, досить цікавим є, на нашу думку, аналіз пропозицій студентів стосовно того, що варто додати до практичної складової їхньої фахової підготовки. З'ясувати це нам вдалось через запитання анкети відкритого типу «Що, на Вашу

думку, варто додати до практичної складової фахової підготовки майбутніх психологів для покращення ресурсного забезпечення їхнього професійного становлення?».

У результаті обробки відповідей пропозиції студентів були згруповані у п'ятнадцять змістовних груп, що представлені у таблиці 1. Серед них домінують такі групи, як «збільшити тривалість проходження навчальних та виробничих практик», «розширити різноманіття у виборі закладів, де можна проходити навчальну та/або виробничу практику», «організувати демонстраційні сесії психологічного консультування або моделювати їх на практичних заняттях з детальним аналізом». Субдомінують пропозиції «проводити більшу кількість психологічних тренінгів» та «презентувати більшу кількість технік та методів психологічного консультування та допомоги в цілому

Таблиця 1

Відсоткове співвідношення відповідей студентів-психологів на відкрите запитання анкети «Що, на Вашу думку, варто додати до практичної складової фахової підготовки майбутніх психологів для покращення ресурсного забезпечення їхнього професійного становлення?»

Список пропозицій	3-й курс	4-ий курс	Магістранти
Збільшити тривалість проходження навчальних та виробничих практик	33%	19%	13%
Забезпечити більше різноманіття у виборі закладів, де можна проходити навчальну та/або виробничу практику	25%	17%	13%
Організувати демонстраційні сесії психологічного консультування або моделювати їх на практичних заняттях з детальним аналізом	8%	8%	19%
Проводити більшу кількість психологічних тренінгів	13%	8%	
Презентувати більшу кількість технік та методів психологічного консультування та допомоги в цілому з детальним їхнім описом та можливістю випробування на практичних чи лабораторних заняттях		8%	18%
Організувати супервізійний супровід студентів викладачами на базі ЗВО			6%
Проводити практичні заняття у тренінговому форматі з колом рефлексії у кінці			6%
Організувати та проводити зустрічі і майстер-класи з практичними психологами			6%
Всього достатньо			6%
Додати дисципліни, які стосуються створення, організації та проведення психологічних тренінгів		5%	
Надавати більше прикладів реальних історій психологічного консультування чи психотерапії на лекціях з детальним їхнім аналізом на практичних заняттях		5%	
Презентувати техніки та методи роботи з клієнтами, які потрапили у кризові або складні життєві ситуації	4%		
Дозволити студентам практикувати навички психологічного консультування на базі ЗВО з людьми, які цього потребують безкоштовно	4%		
Знайомити студентів з іноземним досвідом практичної психологічної діяльності		3%	
Не знаю, що відповісти/ Важко відповісти / Не замислювався (-лась) над цим	13%	27%	13%

з детальним їхнім описом та можливістю випробовування на практичних чи лабораторних заняттях».

Значну потребу студентів-психологів у збільшенні тривалості навчальних та виробничих практик можемо пояснити періодом онлайн-навчання під час пандемії COVID-19 та згодом у зв'язку з повномасштабним збройним вторгненням РФ в Україну на початку 2022 року. У таких умовах проходження практики часто проводиться саме онлайн, що обмежує можливість відточування практичних умінь та навичок здобувачами вищої психологічної освіти.

Останнє запитання у цьому блоці стосується додаткових можливостей здобуття професійних практичних умінь та навичок, які може пропонувати студентам-психологам ЗВО. Зокрема нас цікавить обізнаність респондентів з цими можливостями. Зауважимо відразу, що для відсоткового розподілу відповідей респондентів характерним є значні відмінності у значеннях та між роками навчання здобувачів. У вибірці студентів-психологів 3–4 курсів бакалаврату не можливо виокремити більшість за якимсь одним варіантом запропонованих позицій. Найбільше респондентів-четвертокурсників, а саме 31% інформовані про наявність у їхньому ЗВО постійно діючої науково-практичної лабораторії, де студенти мають можливість здобувати практичні уміння та навичка незалежно від проходження обов'язкової практики. Натомість 22% вказали, що отримують від ЗВО інформацію про професійні асоціації, громадські організації, які проводять додаткову практичну підготовку майбутніх психологів. Серед третьокурсників ця відповідь також набрала найбільше – це 30%, а 22% студентів стверджують, що у ЗВО їм повідомляють про усі додаткові можливості, які перераховані у варіантах відповідей.

Більш чітку визначеність у проінформованості щодо додаткових можливостей здобуття професійних практичних умінь та навичок, які пропонує ЗВО, продемонстрували студенти-психологи 1-го курсу магістратури. Серед них 60% інформовані про професійні асоціації, громадські організації, які проводять додаткову практичну підготовку майбутніх психологів, а 20% вказали, що у ЗВО повідомляють про усі перераховані можливості.

Позитивною тенденцією у відсотковому співвідношенні відповіді є незначна кількість осіб, які вважають, що ЗВО не пропонує та не надає інформації про додаткові можливості здобуття професійних практичних умінь та навичок. На 3-му курсі таких респондентів 11%, на 4-му курсі – тільки 3%, на 1-му курсі магістратури 7%.

Така специфіка відповідей вказує на особливості навчальних та фахових інтенцій здобувачів вищої освіти. Сприйняття інформації суб'єктом залежить від його потреб, інтересів, спрямованостей тощо. Так, з того, що може пропонувати ЗВО студентам, а саме з додаткових можливостей здобуття професійних практичних умінь та навичок, кожен студент обиратиме те, що є більш актуальним та необхідним саме для нього. З огляду на це, можемо зробити висновок, що для здобувачів вищої освіти 1-го курсу магістратури є більш цікавими пропозиції подальшого фахового удосконалення за межами ЗВО, а особливо щодо збагачення власних практичних умінь. Натомість інтереси і преференції студентів-психологів бакалаврату є більш розрізненими, через що відбувається розподіл вибірки на мілкі групи за відповідями.

При цьому варто зазначити, що все ж таки найбільше інформації ЗВО надають про професійні асоціації, громадські організації, які проводять додаткову практичну підготовку майбутніх психологів. Така тенденція мотивується специфікою роботи практичних психологів і розвитком психології як науки та прикладної галузі, де постійне навчання є запорукою ефективності фахівців.

Наявність малого відсотку респондентів, які стверджують, що ЗВО не надає жодної інформації про додаткові можливості здобуття професійних практичних умінь та навичок, можемо пояснювати цілою низкою різних причин – від небажання самих студентів

отримувати чи/та шукати такі пропозиції й повідомлення до того, що природньо в академічних групах є певна кількість осіб, які схильні до невідвідування занять та безвідповідального ставлення до своєї фахової освіти. Ці припущення підкріплюються відповідями значного відсотка опитаних, які отримують достатньо інформації та пропозицій.

Висновки. Аналіз результатів анкетування студентів-психологів 3-4-их курсів бакалаврату та 1-го курсу магістратури щодо оцінки параметрів соціокультурного середовища ЗВО як чинника ресурсного забезпечення їхнього професійного становлення дає можливість зробити такі висновки:

– у цілому респонденти визначають соціокультурне середовище ЗВО невід'ємним чинником їхнього професійного становлення, що позитивно впливає на формування фахової ідентифікації;

– серед параметрів соціокультурного середовища ЗВО чільне місце, на думку майбутніх-психологів, посідають практична професійна компетенція викладачів та орієнтація фахового навчання на здобуття та удосконалення практичних умінь і навичок;

– у контексті таких особливостей теоретичну фахову підготовку майбутні психологи оцінюють позитивно, як базову, що створює хороше підґрунтя для подальшого навчання та удосконалення. Проте практична професійна підготовка сприймається здобувачами вищої освіти як недостатня. Не залежно від року навчання та ступеня вищої освіти, найбільше респондентам не вистачає практичних знань і навичок, досвіду їхнього застосування у реальній психологічній діяльності;

– серед пропозицій щодо покращення практичної складової професійної підготовки майбутні психологи найчастіше згадували такі, як «збільшити тривалість проходження навчальних та виробничих практик», «розширити різноманіття у виборі закладів, установ, організацій, де можна проходити навчальну та/або виробничу практику», «організувати демонстраційні сесії психологічного консультування або моделювати їх на практичних заняттях з детальним аналізом».

Брак можливостей відточувати практичні уміння і навички, на який вказують здобувачі вищої освіти, частково можемо пояснити переходом на онлайн форму навчання у зв'язку з пандемією COVID-19, а тепер повномасштабним збройним вторгненням РФ в Україну.

З огляду на виявлені тенденції, доцільно зауважити, що сьогодні як ніколи актуальності та необхідності набувають практично зорієнтований та компетентнісний підходи до професійної підготовки майбутніх психологів. Реалізувати їх можливо через інтерактивні освітні технології, організацію дискусій, моделювання проблемних ситуацій та їхнього групового обговорення, представлення та аналіз реальних випадків з практики психологічного консультування, створення факультативних гуртків або науково-практичних лабораторій, у яких студенти старших курсів могли б отримувати інтерв'язійний досвід або суперв'язійних супровід.

Пошук ефективних методів, технік та прийомів актуалізації професійної ресурсності, підвищення мотиваційно-ціннісного рівня професійного становлення, створення технологій збагачення та реорганізації параметрів соціокультурного середовища ЗВО є предметом наших подальших наукових досліджень.

Список використаної літератури:

1. Алексеева Т. В. Професійне становлення особистості в системі вузівської підготовки: теоретико-методологічний аналіз проблеми. *Вісник Національної академії Державної прикордонної служби України. Серія «Психологічні науки»*. Випуск 4, 2013. http://nbuv.gov.ua/j-pdf/Vnadps_2013_4_18.pdf
2. Барчій М.С. До проблеми професійного становлення майбутніх психологів. *Вісник національного університету оборони України*. 2015. № 3(46), С. 14–19.

3. Єрко А. І., Тимошук А. В. Особистісно-професійне становлення фахівців в умовах вищого навчального закладу. *Молодий вчений*. 2017. № 12.1. (52.1). С. 64–67.
4. Крикля К. П. Психологічні особливості професійного становлення майбутнього психолога в умовах сучасного суспільства. *Науковий вісник Львівського державного університету внутрішніх справ*. Серія психологія. 2012. № 2(1). С. 409–417.
5. Куліш О. В., Сірик І. В. Становлення професійної ідентичності студента-психолога у ВНЗ. *Теорія і практика сучасної психології*. 2019. № 2. Т. 2. С. 72–76.
6. Мазай Л. Ю. Особливості актуалізації особистісної ресурсності у професійному становленні майбутніх психологів. *Науковий журнал з соціології та психології «Габітус»*. Причорноморський науково-дослідний інститут Економіки та інновацій. 2023. Випуск 45. С. 69–74.
7. Надвична Т.Л., Шаюк О.Я. Особливості розвитку професійно-особистісного потенціалу студентів-психологів під час навчання у ЗВО. *Вчені записки ТНУ імені В. І. Вернадського*. Серія : Психологія. 2022. № 6. Том 33(72). С. 58–62.
8. Синишина В. М. Психологічні чинники реалізації компетентнісного підходу до підготовки психологів. *Вісник Національного університету оборони України*. 2021. № 6(64), С. 94–104.
9. Zaverukha, O., Popovych, I., Karpenko, Y., Kozmenko, O., Stelmakh, O., Borysenko, O., Hulus, I., & Kovalchuk, Z. (2022). Dynamics of Successful Formation of Professional Identity of Future Psychologists in Higher Education Institutions. *Revista Romaneasa pentru Educatie Multidimensionala*. 14(1). 139–157. <https://doi.org/10.18662/rrem/14.1/511>

**FUTURE PSYCHOLOGISTS' EVALUATION OF THE PARAMETERS
OF THE HIGHER EDUCATION INSTITUTIONS' SOCIOCULTURAL
ENVIRONMENT AS AN EXTERNAL FACTOR OF RESOURCE PROVISION
FOR PROFESSIONAL DEVELOPMENT**

Lada Mazai

Vinnitsia Mykhailo Kotsiubynskyi State Pedagogical University,

32, Ostrozkoho Str., Vinnitsia, Ukraine, 21001

e-mail: lada.mazai@vspu.edu.ua

The article presents a fragment of the questionnaire survey results of the psychology students, conducted within the dissertation research framework for obtaining the Doctor of Philosophy in Psychology degree. The analysis concerns the specifics of the respondents' assessment of various parameters of the higher education institution's sociocultural environment (hereinafter, the HEI) as an external factor of resource provision for future psychologists' professional development. As a result of the conducted survey, it was possible to find out the main orientations of students in professional training and specify their educational needs. Thus, the majority of future psychologists assess the level of theoretical professional training as sufficient and basic, which forms a positive basis for further training and professional improvement. At the same time, the surveyed respondents are characterized by a high level of focus on acquiring practical knowledge, abilities, and skills, which is reinforced by the subjective feeling of insufficient practical professional training within the framework of higher education. The revealed trends can be partially explained by the transition of most universities in Ukraine to the online format of education due to the COVID-19 pandemic and, subsequently, the full-scale armed aggression by the Russian Federation. Among the interviewees' suggestions regarding the improvement and improvement of the practical component of professional training, the most frequently mentioned were those related to the duration of educational and industrial practices, as well as the variety of institutions, organizations, and institutions offered for its completion. In addition, it also revealed individual and intentional specificity in students' search for information about additional opportunities for professional training and improvement. One of the likely ways to strengthen

the parameters of the socio-cultural environment of HEI as a factor in providing resources for future psychologists' professional development is the need to implement practically oriented and competency-based approaches to education.

Key words: resource provision, professional development, future psychologists, sociocultural environment of higher education institutions, external factors, professional resourcefulness.